

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, доцента
Шаблистого Володимира Вікторовича –
на дисертацію Козара Анатолія Володимировича на тему «Кримінологічна
характеристика та запобігання Національною поліцією України посіву або
виращуванню снотворного маку чи конопель», поданої на здобуття
наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. На підставі вивчення дисертації та копій публікацій здобувача Козара А.В., слід зазначити наступне.

Обрана тема відповідає спеціальності наукового пошуку та визначається, перш за все, тим, що основний державний орган, який здійснює заходи запобігання злочинності є Національна поліція України, яка на сьогодні знаходиться у процесі реорганізації своєї структури, що залишилась їй у спадок від міліції. Тому на сьогодні актуальним є розгляд діяльності реформованих поліцейських підрозділів із запобігання різним проявам злочинності. Це у повній мірі стосується і такого небезпечного виду злочинності, як наркозлочинність.

Незаконні посів або виращування снотворного маку чи конопель в Україні продовжують бути одним із характерних видів сільської злочинності, якому властиві високий рівень латентності та значний вплив на наркотизацію суспільства. Оскільки саме розгляданий злочин є першою стадією незаконного обігу наркотиків рослинного походження (виробництва, перевезення, збуту, придбання тощо) і тому виступає головною передумовою існування переважної його частини.

Отже, очевидним є той факт, що подана на рецензування робота присвячена актуальній проблемі, розв'язання якої сприятиме подальшому удосконаленню стратегії й тактики запобігання окремим проявам наркозлочинності.

Про актуальність обраного напрямку дисертаційного дослідження свідчить також те, що він належить до пріоритетних у галузі кримінологічної науки. Зміст та основні положення роботи відповідають науковим напрямам роботи кафедри кримінального права та кримінології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, що проводяться відповідно до: Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 рр., затверджених Постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 03.03.2016 р. № 14-10; Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 рр., затверджених наказом МВС України від 16.03.2015 р. № 275; Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2013 р. № 735-р.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, які сформульовані в дисертації, підтверджений теоретичною та методологічною базою дослідження, критичним аналізом та узагальненням наукових праць, комплексним аналізом законодавства й

міжнародної практики в цій сфері.

Передусім позитивним слід визнати чітке визначення автором об'єкта і предмета дослідження, що, на жаль, сьогодні не часто зустрічається в наукових роботах такого рівня. Правильне розуміння об'єкта та предмета дослідження дозволило дисертанту зробити свою наукову ідею цілісною, обґрунтованою, донести до наукової громадськості власні ідеї та пропозиції, а також уникнути формалізму та зробити дисертацію вагомим внеском у правничу науку.

Крім того, під час дослідження було використано широкий спектр загальнофілософських, загальнонаукових, логічних і спеціально-юридичних методів і прийомів наукового пізнання, застосування яких дозволило всебічно проаналізувати об'єкт дослідження. Усі вони застосовувались у взаємозв'язку та взаємодії, відповідно до поставленої мети й завдань, об'єкта і предмета дослідження.

Обґрунтованість висновків та рекомендацій дисертаційного дослідження підтверджується наявністю актів впровадження результатів дослідження навчальний процес – положення та висновки дисертації використовуються при викладанні навчальних дисциплін «Кримінологія», «Кримінальне право» (Акт впровадження в освітній процес Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 16.09.2020 р.) та науковій діяльності (для подальших досліджень у кримінологічній галузі, зокрема щодо дослідження детермінант злочинів, що пов'язані з незаконним посівом або вирощуванням снотворного маку чи конопель, та заходів запобігання органами внутрішніх справ зазначеним злочинам (Акт впровадження у наукову діяльність Кримінологічної асоціації України від 10.09.2020 р.).

Питання, які розглядаються в дисертації, розкрито на досить високому методологічному рівні. Зокрема, проаналізовано широкий спектр вітчизняних і зарубіжних науково-теоретичних та монографічних робіт з окресленої проблематики, що свідчить про поглиблений аналіз порушеної в дослідженні проблеми. Крім того, автор вивчив і проаналізував періодичну літературу з цього питання, що свідчить про спробу синтезувати поряд із загальноприйнятими поняттями новітні підходи до розуміння кримінологічної характеристики та запобігання Національною поліцією України посіву або вирощуванню снотворного маку чи конопель.

З аналізу дисертації видно, що під час проведеного дослідження було використано не лише юридичну літературу, а й цінний емпіричний матеріал, що дозволило дисертанту досягти високого ступеня обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Очевидно, що автор, працюючи над написанням дисертації, дотримувався процедури систематизації наукової літератури під час її аналізу.

На нашу думку, дисертант досить вдало визначив мету дисертаційного дослідження, яка полягає у наданні сучасної кримінологічної характеристики незаконного посіву або вирощування снотворного маку чи конопель та розробка заходів запобігання Національною поліцією України цьому злочину.

У процесі дослідження дисертант не абстрагувався в наукову розробку проблеми, а поставив конкретні та чіткі завдання, у зв'язку з чим дисертація

отримала цікавий та корисний напрям не лише в науковому руслі, що дозволило одержати практичні результати, сформулювати корисні для практичного застосування висновки.

Аналіз рецензованої дисертації дає змогу стверджувати, що в результаті проведеного дослідження автор досягнув визначеної мети й виконав поставлені завдання. Причому сформульовані висновки та пропозиції є досить аргументованими й оригінальними, відповідають вимогам сьогодення та можуть бути застосовані на практиці.

Структура дисертації добре продумана і відповідає тим завданням, які поставив перед собою автор. Дисертант послідовно виклав матеріал, здебільшого правильно співвідносячи загальні та конкретні питання, сформулював необхідні наукові дефініції. Дисертація складається із з анотації, переліку умовних позначень, вступу, двох розділів, які містять п'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і чотирьох додатків. Загальний обсяг дисертації становить 223 сторінки, з яких основний текст дисертації займає 172 сторінки, список використаних джерел (235 найменувань) – 26 сторінок, додатки – 8 сторінок.

У розділі 1 йдеться про кримінологічну характеристику посіву або вирощування снотворного маку чи конопель визначено кількісні та якісні показники посіву або вирощування снотворного маку чи конопель, а саме: рівень, географію, характер, структуру, динаміку, а також рівень латентності даного злочину. Також визначено характеристики осіб, які вчиняють посів або вирощування снотворного маку чи конопель. Проаналізовано причини та умови, що детермінують посів або вирощування снотворного маку чи конопель, а саме у економічній, соціальній, духовній та політичній сферах життєдіяльності суспільства.

У розділі 2 присвячено дослідженню заходів запобігання Національною поліцією України посіву або вирощуванню снотворного маку чи конопель. Досліджено окремі напрямки спеціально-кримінологічного запобігання Національною поліцією України незаконним посівам або вирощуванню снотворного маку чи конопель.

У висновках за результатами дослідження загалом сформульовано низку положень теоретико-методологічного характеру, а також пропозицій і рекомендацій, що мають вагоме значення для вдосконалення запобіжної діяльності щодо цього виду злочину. У додатках до роботи містяться дані щодо підтвердження емпіричної бази дослідження.

Таким чином, структурно дослідження побудовано логічно, розділи і підрозділи пов'язані між собою. Обрана структура дисертації дозволила авторові продемонструвати гідний рівень знань з кримінології, ґрунтовно проаналізувати як положення нормативно-правових актів щодо запобігання Національною поліцією України посіву або вирощуванню снотворного маку чи конопель і тенденції його розвитку, так і погляди науковців з проблематики дослідження. Під час розподілу розділів основного тексту на підрозділи автор дотримався правил пропорційності та взаємовиключення. Дисертант послідовно виклав матеріал, здебільшого правильно співвідносячи загальнотеоретичні та

практичні питання, сформулював необхідні наукові висновки та дефініції.

Мета і завдання, визначені автором у вступі, відповідають змісту дослідження та загальним висновкам, а всі висновки та рекомендації, зроблені автором, об'єднані провідною ідеєю вдосконалення законодавчого регулювання поліцейської діяльності щодо протидії накрізоклочинам та приведення його у відповідність до сучасних європейських традицій і стандартів у цій сфері.

Схвальною слід визнати проведену дисертантом роботу, спрямовану на збір емпіричного матеріалу. Так, емпіричну базу дослідження становлять матеріали 193 архівних кримінальних справ, розглянутих судами Дніпропетровської, Донецької, Луганської, Львівської, Одеської, Запорізької областей; результати анкетування 197 працівників Національної поліції Дніпропетровської, Донецької, Луганської, Запорізької областей; статистична та аналітична інформація Департаменту інформаційних технологій Міністерства внутрішніх справ України; Генеральної прокуратури України; Державної судової адміністрації України.

Також привертає увагу стиль, яким написано роботу: він означений логічністю, послідовністю та ясністю аргументування думок. Деякі досить складні теоретичні положення дисертації сформульовані зрозумілою мовою, та викладені без зайвих ускладнень.

Загалом на сторінках дисертації авторові вдалося розгорнути цікаву дискусію, використавши широкий спектр вітчизняних і зарубіжних науково-теоретичних та монографічних робіт з різних галузей наукових знань, що свідчить про поглиблений аналіз актуалізованої проблеми.

Таким чином, гарантією достовірності й теоретичної обґрунтованості наукових положень, сформульованих автором висновків і рекомендацій є правильно визначені мета й завдання дослідження, структура та логіка викладеного матеріалу.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукова новизна праці полягає в тому, що за характером і змістом розглянутих питань дисертація дійсно є першим комплексним монографічним дослідженням в Україні, яке присвячене вирішенню теоретичних та прикладних проблем запобігання Національною поліцією України злочинам, пов'язаним з незаконним посівом або вирощуванням снотворного маку чи конопель. У результаті здійсненого дослідження сформульовано низку наукових положень і висновків, запропонованих особисто здобувачем.

У роботі враховано положення як національного, так і міжнародного законодавства, проаналізовано теоретичний та практичний матеріал, що стосується тематики роботи. Це дало змогу виробити новий підхід до дослідження значної кількості проблем, якими означений процес застосування ст. 310 КК України.

Переважає більшість положень, винесених автором на захист, і висновків є новими або містять значну частку новизни. Зокрема, дисертантом уперше доведено, що здійснення супутникового космічного моніторингу у перспективі має стати дієвим засобом виявлення незаконних посівів нарковмісних рослин на

значних площах, у разі відсутності попередньої оперативної інформації про такі посіви. Пропонується розробити механізм використання підрозділами протидії наркозлочинності Національної поліції України даних, які отримують компанії, що використовують технології супутникового моніторингу земель для виявлення незаконних посівів снотворного маку та конопель.

Слушною слід визнати позицію дисертанта щодо того, що нормативна база щодо використання Національною поліцією України квадрокоптерів має бути приведена до належного правового забезпечення. Слід закріпити у ст. 40 Закону України «Про Національну поліцію» «Застосування технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису» можливість використання безпілотних літальних апаратів для здійснення фото- і кінозйомки, відеозапису у якості превентивного поліцейського заходу.

Запропоновано під взаємодією підрозділів Національної поліції з правоохоронними органами у сфері запобігання незаконному культивуванню нарковмісних рослин розуміти засновану на чіткому дотриманні норм законодавства, спільну діяльність Національної поліції України та інших правоохоронних органів, яка проводиться у конкретних формах, за допомогою спеціально визначених методів, узгоджених за місцем і часом, з метою протидії незаконним посівам або вирощуванню снотворного маку чи конопель.

Дисертантом також було вдосконалено форми взаємодії підрозділів Національної поліції України з іншими правоохоронними органами, органами місцевого самоврядування, місцевими органами виконавчої влади, МОЗ і Державною службою України з лікарських засобів та контролю за наркотиками. Наголошується на доцільності спільного проведення профілактичних операцій, спрямованих на запобігання злочинам, пов'язаним з незаконним культивуванням нарковмісних рослин, розробці спільних міжвідомчих методичних рекомендацій щодо кваліфікації та розслідування злочинів, передбачених ст. 310 КК України для працівників Національної поліції та інших правоохоронних органів, а також інших документах методичного спрямування.

Досить переконливими видаються аргументи автора щодо вдосконалення кримінологічної характеристики осіб, які вчиняють незаконний посів або вирощування снотворного маку чи конопель. Встановлено, що вона має свої особливості, які проявляються у віковому та статевому складі, освітньому рівні, соціальному статусі, а також у місці проживання злочинця.

Отримали подальший розвиток наукові погляди стосовно виділення системи детермінант незаконного посіву або вирощування снотворного маку чи конопель, яку утворюють економічні, політичні, правові, організаційно-управлінські фактори. Констатовано, що вони хоча в основному пов'язані з причинами та умовами більшості злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, проте мають свої особливості, які обумовлені тим, що розгляданий злочин переважно вчиняється у сільській місцевості особами похилого віку, тому містять детермінанти сільської та геронтологічної видів злочинності.

Тобто роботі притаманна наукова новизна, порушено низку невисвітлених

вітчизняною юридичною наукою проблем, розв'язання яких дозволить більш ефективно протидіяти досліджуваному виду злочину та наркозлочинності в цілому.

У висновках дисертації на підставі узагальнення основних положень проведеного дослідження проблем запобігання Національною поліцією України незаконним посівам або вирощуванню снотворного маку чи конопель, сформульовано, висновки, пропозиції та рекомендації.

Так, з метою удосконалення чинного законодавства та практики його застосування щодо діяльності Національної поліції України у сфері протидії розгляданім злочинам, зокрема, пропонується:

- внести зміни до назви ст.310 КК України, та викласти її як «Незаконні посіви або вирощування снотворного маку чи конопель»;
- розробити методичні рекомендації щодо практики застосування матеріальних та процесуальних норм закону про кримінальну відповідальність за незаконне культивування нарковмісних рослин, а також методичні рекомендації щодо організації і забезпечення діяльності та підвищення кваліфікації фахівців, до компетенції яких належать питання запобігання розгляданого виду злочинної діяльності;
- прийняття міжвідомчого нормативного акту щодо порядку взаємодії підрозділів Національної поліції, що здійснюють заходи запобігання незаконному культивуванню нарковмісних рослин з органами МОЗ і Державної служби України з лікарських засобів та контролю за наркотиками;
- в Авіаційних правилах України передбачити окремий розділ щодо можливості використання безпілотних літальних апаратів підрозділами Національної поліції України та інших правоохоронних органів. В цьому розділі, зокрема, бажано розробити спрощену процедуру отримання права на політ, а також розширити межі використання квадрокоптерів (с. 185-186).

Таким чином, є всі підстави стверджувати, що висновки дисертації є цілісними, логічними та обґрунтованими, відповідають меті й завданням дослідження, містять важливі теоретичні положення щодо розробки теоретичних і практичних аспектів запобігання Національною поліцією України посіву або вирощуванню снотворного маку чи конопель.

Повнота викладених наукових результатів в опублікованих працях здобувача.

Підсумки розроблення проблеми загалом, окремі її аспекти та висновки були оприлюднені у семи наукових публікаціях, з яких три – у фахових наукових виданнях України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора юридичних наук, кандидата юридичних наук та ступеня доктора філософії у галузі права, дві статті у зарубіжних виданнях (одна з яких у періодичному науковому виданні держави-члена ЄС за профілем дисертацій), та двох тезах доповідей.

Перелік наукових праць здобувача й аналіз їхнього змісту засвідчують, що наукові результати, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження досить повно викладено у вітчизняних наукових фахових виданнях, пройшли апробацію на міжнародних науково-практичних конференціях.

Дискусійні положення дисертаційної роботи.

За результатами розгляду роботи потрібно також звернути увагу дисертанта на такі дискусійні положення:

1. Стан дослідження в науці розробки проблеми. Загальновідомим є той факт, що існують обов'язкові основні питання, що повинні бути відображені у змісті дисертації. Зокрема, при виконання дослідження у розділі I дисертанту *бажано окреслити стан розробки проблеми* та методологію дослідження, а саме вказати основні етапи наукової думки за розв'язуваною проблемою, висвітлити роботи попередників, окреслити ті питання, що залишились невирішеними і визначити своє місце у розв'язанні проблеми. Натомість, здобувач розглядає кримінологічні показники злочину, передбаченого ст. 310 КК України (підрозділ 1.1) кримінологічну характеристику осіб, які вчиняють незаконні посів або вирощування снотворного маку чи конопель (підрозділ 1.2.), причини та умови вчинення злочинів, пов'язаних з незаконним культивуванням нарковмісних рослин (підрозділ 1.3.).

Не заперечуючи проти обраного авторського підходу, вважаю доцільним в процесі захисту висвітлити саме стан розробки проблеми, акцентувавши увагу на роботах попередників та визначенні місця проведеного дослідження у розв'язанні проблеми (зокрема, показати власні здобутки).

2. Послідовність та системність здійснюваного дисертантом дослідження кримінологічної характеристики та запобігання Національною поліцією України посіву або вирощуванню снотворного маку чи конопель свідчить про те, що питання зарубіжного досвіду поліцейської діяльності у цій сфері взагалі не розглянуто. Виявляється, що порівняльно-правове дослідження досвіду інших держав лише б прикрасило дисертаційну роботу. Адже виникають запитання, чому дисертант так структурував власне дослідження у цій частині, та чому він не присвятив окремого підрозділу дисертації щодо дослідження зарубіжного досвіду протидії розглядуваному виду злочину?

3. Автор у суто кримінологічному дослідженні пропонує досить сміливі зміни та доповнення до чинного КК України у контексті загальносоціальних заходів запобігання посіву або вирощуванню снотворного маку чи конопель. З цього приводу зазначу наступне.

По-перше, у власне кримінологічному дослідженні до змін та доповнень до кримінального закону слід відноситися дуже виважено, оскільки здобувач пропонує внести зміни до назви ст. 310 КК України, та викласти її як «Незаконні посів або вирощування снотворного маку чи конопель». Одразу питання – як це вплине на стан забезпечення правопорядку щодо вирощування снотворного маку чим конопель?

4. У підрозділі 1.1. дисертації автором визначено кількісні та якісні показники посіву або вирощування снотворного маку чи конопель, а саме: рівень, географію, характер, структуру, динаміку, а також рівень латентності даного злочину.

Разом з тим, відносні показники стану злочинності виражають відношення узгодженості між певними абсолютними показниками або відношення частини та цілого. Рівень злочинності являє результат зіставлення масштабу злочинності

(абсолютних показників стану злочинності) з масштабом територіальної одиниці, в якій вона існує.

Фактично у дисертації із відносних показників злочинності досліджено лише географію посіву або вирощуванню снотворного маку чи конопель, тоді як реальний рівень цього злочину потребує свого подальшого дослідження з метою удосконалення відповідних запобіжних практик.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що наведені вище критичні зауваження та рекомендації стосуються дискусійних питань, певної неповноти та непослідовності розгляду окремих положень дисертації і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження, яке має науково-теоретичне і практичне значення, містить наукові висновки, нові підходи до вирішення конкретного наукового завдання, що полягає у дослідженні кримінологічної характеристики та запобігання Національною поліцією України посіву або вирощуванню снотворного маку чи конопель.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

Аналіз тексту дисертації свідчить про відсутність порушення автором вимог академічної доброчесності. У роботі наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримано вимоги норм законодавства про авторське право; надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

Зокрема, у рецензованій праці не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації.

Викладені в дисертації рекомендації та конкретні пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства України є теоретично обґрунтованими та аргументованими, хоча і досить дискусійними.

Висновки та рекомендації, отримані під час дослідження, мають важливе практичне й теоретичне значення для кримінологічної науки.

Основні положення дисертації з належним ступенем повноти були відображені автором у наукових статтях, підготовлених та опублікованих автором дисертації, кількість і якість яких відповідає вимогам щодо публікацій, зарахованих за темою дисертації.

Тема дисертації є актуальною, сформульовані автором висновки та рекомендації є достатньо аргументованими, характеризуються науковою новизною та мають значення не лише для кримінологічної науки, але й для правозастосовної практики.

Таким чином, дисертація, представлена Козарем Анатолієм Володимировичем є самостійним завершеним науковим дослідженням, в якому отримані нові науково обґрунтовані результати, спрямовані на вирішення наукового завдання, то має істотне значення для розвитку української кримінологічної науки та правозастосування.

У підсумку слід зазначити, що дисертаційне дослідження на тему «Кримінологічна характеристика та запобігання Національною поліцією України посіву або вирощуванню снотворного маку чи конопель» відповідає вимогам, передбаченим Порядком присудження наукових ступенів,

затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24 липня 2013 року, Порядком проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України №167 від 06 березня 2019 року, Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, а його автор – Козар Анатолій Володимирович на основі публічного захисту заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право».

Офіційний опонент –
професор кафедри
кримінального права та кримінології
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, доцент

Володимир ШАБЛИСТИЙ

Підпис Шаблистого В.В. засвідчую:

Проректор
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор
Заслужений юрист України

Лариса НАЛИВАЙКО

09 жовтня 2020 року